

РЕЦЕНЗИЯ

относно

Академична длъжност “професор”
Хуманитарни науки, професионално направление
2.2 История и археология (Нова и най-нова обща история – История на Русия)
Софийски университет “Св. Климент Охридски”
Исторически факултет, Катедра “Нова и съвременна история”
“Държавен вестник” брой 50 от 15 юни 2018 г.

От

Андрей Лазаров Пантев,
професор, доктор на историческите науки.

Данни за конкурса

Процедурата е изрядна от гледна точка на закона за развитието на академичния състав в Република България и на правилника за академичния състав на Софийския университет “Св. Климент Охридски”. Единствен кандидат – доцент д-р Дарина Григорова Григорова.

Данни за кандидата

Единственият кандидат за конкурса е доцент д-р Дарина Григорова Григорова (София, 1973), завършила сп. История, магистър (ИФ, 1996), втора сп. Френски език и литература (ФКНФ, 1996), СУ “Св. Климент Охридски”. Асистент по нова обща и нова руска история в ИФ на СУ (2001); Доктор по история (2002). Тема на дисертацията: Руският либерализъм 80-те – 90-те години на XIX век; Доцент по история на Русия XIX–XX век (2008). Тема на хабилитацията: Евразийството в Русия.

Следват разделите и преценките според научните и законови критерии за присъждане на тази научна и преподавателска длъжност. Понеже изборът за тази академическа длъжност предполага преценка на цялата продукция на

кандидата, посочвам приложения списък, като очертавам основните тематични кръгове, върху които се опитвам да посоча конкретните научни приноси. Всеки, който се е запознал със списъка на научните публикации на Д. Григорова, ще се съгласи, че наблюдаваме една обширна по тематика и мащаби продукция, която не възпроизвежда предишни постижения, а търси други пространства. Именно поради това, ще се съсредоточа върху общите характеристики на нейните изяви.

Конкретни изследователски приноси

Самият факт, че сме изправени пред този избор свидетелства за една постепенна, съдържана и впечатляваща научно-изследователска и преподавателска дейност. Значимостта на нейната специалност има безусловно потвърждение. Рядко ще посочим престижен университет, където и да е, в който да няма катедра по история на Русия. Но и в която да няма и тематично-хронологическо продължение за нейната история след разпадането на СССР. Дори става по-актуална. Обикновено като специалист по съвременна тематика се утвърждава онзи учен, който е доказал своята способност за анализи на предишни векове и епохи от съответната история. Тук най-добър пример е Хенри Кисинджър. Без да правя личностни паралели, Дарина Григорова работи по същата периодична и хронологическа методика. Тя търси корените на съвременността – метод, който прави историята обществено значима наука.

Тук подреждам три основни изисквания за изследователския труд Империя феникс, отговарящ за академична длъжност “професор”.

Първо. Оригинална тема, неизследвана в руската и англоезичната литература. Това е много важно с оглед на дискретното предположение, че това което пишем тук за историята на другите страни и народи, няма как да е оригинално и да бъде ценено там.

Второ. Въвеждане в научен оборот и осмисляне на нови, често непознати документални извори. Тези извори не са преразказани, както често се случва, а осмислени. Тъкмо такъв подход прави историка професионалист.

Трето по ред, но не и като значение – изследване на постсъветската идентичност от ретроспекцията на историческата памет, контролирана от

властта и от гледна точка на посоките на историческата интерпретация на руската национална история, отразена и вградена в стратегията на държавното образование и възпитание в новите реалности на съвременна Русия, концентрирани в концепцията за единен учебник по история. Своеобразната текуща „архивна революция“ след 1991 г. авторът свързва с новия подход в координацията между академичната общност и държавната администрация. Това е причина и следствие. Така се поставя началото на предишната хипетрофия на властовото скриване на забележителни личности, събития и процеси от историята чрез архивните тайни и забрани. Тук авторът не се захваща само към безусловно и всеобхватно отрицание, а проучва конкретните фрагменти на този порок. Дарина Григорова проследява на еволюцията на такива исторически феномени, подложени на такава свирепа цензура.

Забелязвам и четвърта позитивна особеност. Все още рядко срещаме такъв многовариантен и комплексен подход в обяснение на историческа тематика. Д. Григорова стикова всички двигателни фактори в един исторически процес – не само геополитически, стопнски, стратегически и тактически. Тя ни поднася една широка панорама на причинното развитие в един исторически модел – манталитетни, психологически, личностни, дори комплесарски при поемането на един или друг метод на поведение и реакция на Русия в нейното отношение към света. Често пъти ирационални.

Тук срещаме фразата на Гладстон – външната политика се определя от вътрешната. Ако съществува „руска заплаха“ в модерната история, то руснаците също са се чувствали постоянно застрашени, често едновременно и от изток, и от запад, и то още от Средновековието. Ако има мания за „застрашени граници“, то има и доволни причини за нея. Затова всичките техни войни са така болезнено отразени в руската литература и музика. Самата прочута руско-българска политическа разпра при Стамболов имаше повече емоционална мотивация и окраска, отколкото геополитическа причина. Това развитие в руско-балканските взаимоотношения също бе предсказано не от теоретични стратегии, а от Достоевски. Но да се върнем към научната продукция и тези на кандидата като резултати.

Върху основата на комплексните интерпретации на Д. Григорова от имперската руска история и обществена мисъл, върху канавата на изворовата база от XIX в., тя експонира типологията на украинската национална идея, осъществена, в атмосферата на две империи – Руската и Австро-унгарската. Констатирана е определящата роля народническата обществена мисъл в

Русия за поощряване на малоруската идентичност. Парадоксално, но очевидно, че именно руската социална идея вдъхновява основните идеологии на украинската идея – Михаил Драгоманов и Михаил Грушевски. Този знаменателен и любопитен куриоз следва да има спокойно, обективно и дълбоко обяснение. Това също е част от историческото съвремие днес.

Една историографска позиция има стойност само тогава, когато поражда верижни размисли. Така възприемаме продукцията на Д. Григорова. Много е смешно, когато се говори днес за руски имперски интереси, а и Холандия, и Белгия могат да имат такива. Какво неестествено е Русия да има интереси отвъд Дунав, а е естествено европейските сили да се настаняват край Нил, Нигер и Ганг. Сравнението е условие от оценката на такива агресии, които далеч не са безкористни, но не са само укорителни за едни.

Оттук започват и анализите в терминологическите тънкости и капани в дефинирането руската, украинската и белоруската идентичности в понятийния апарат, където авторът въвежда и собствени определения, и уточнения, и без които не може да се даде исторически анализ на съвременната постсъветска руска идентичност, която е и основният обект на книгата на Д. Григорова. Това е част от нейната съвкупна продукция, приложена при нейната кандидатура.

Д. Григорова обосновава историческите и езиковите корени на различните форми на дуализъм като национални проекти в специфичните държавни и политически условия. Руският парадокс на съчетание между имперското и националното остава постоянен и открит процес, често пъти с негативни за самата Русия последствия. Защото европеизмът на руската култура поощрява и онзи сепаратизъм, който често се превръща и в национал-политически в перспектива.

Тук е мястото да наблегна, че Д. Григорова не борави само със сухи чиновнически персонажи и официални стереотипни декларации. Тя моделира и общественото мнения като форма и метод на участие традиционно за руската действителност и на постсъветската интелигенция. Никита Михалков, Андрей Кончаловски, Егор Гайдар и други са портретирани като носители на традиционното съчетания на култура, политика, идеология и отношения към властта от страна на съвременната руската интелигенция. Тук дори различието е многопоказателно за сложностите на новото руско време.

Отличен изследователски вкус е характеристиката на доминиращи типажии – личностни и колективни на постсъветските идентитети – обосновани на идеи: национална, геополитическа, традиционна, в която влизат и просветеният авторитаризъм, и евразийската демокрация. Не липсват и очакваните случаи на приемственост – негативна или с положителен знак, между историята на дореволюционна Русия, съветският период и днешната постсъветска съвременност. Така и историческа аргументация, сходства, различия и аналози Д. Григорова прави така потребният днес научен анализ, който в значителна степен обяснява част от драмата, която се разиграва пред очите ни.

Пред нас е представена впечатляваща изследователска продукция, напълно отговаряща на повишените критерии за присъждане на академичната длъжност “професор”. Виждаме огромна и разнообразна изворова база, мемоаристика, прецизен език, отлични преводи, терминологични обяснения и дори нововъведения – понятиен апарат и периодизация, интересен поглед върху или към постсъветската държавна символика.

Но има и нещо друго. Да приемем, че с оглед на неоконюктурата, Д. Григорова бе упрекувана от съвременни нагаждачи в русофилство. Но тя е показала и доказала своята критична позиция спрямо Русия през всичките периоди, дълго преди да се появят самите отрицатели. Това е периферно явление и гражданска добродетел при такъв избор, но е и част от научната доблест. В една рецензия би следвало да има ако не критика, но леки забележки.

Такава реализация на богата тематика не може понякога да не предизвика и съмнения, които не са отрицания. Макар и косвено понякога получаваме впечатления на леко противопоставяне на евроатлантическата и евразийската концепция за света като минало и бъдеще, и то от чисто антропологическите представи за добро и зло с днешно послание. В този смисъл парадното изтъкване на първата не следва да бъде коригирано с дискретно посочени предимства на втората. Особено като перспектива. Понякога имаме и усещането за влиянието на някои руски мислители и до днес, че може да има самодостатъчна цивилизация. Това е надменна западна идея, но тя се разпростира чак до Китай. Русия не е алтернативен Запад, просто защото тя е част от това условно понятие.

Също понякога имаме усещането, че в написаното има и идеята за някаква иманентно присъща природа на русофобството в Западна Европа. Има нещо подобно, но не е константна величина. Вярно, когато се сключва англо-руското споразумение от 1907 г., именити интелектуалци в Лондон протестират пред Форин офис по хуманитарни съображения. Но нека напомним, че много често Русия и Западна Европа са вървели заедно независимо от причини и каузи. Нека също напомним, че по време на Кримската война мнозина англичани са се гневели, че Англия е в съюз с мюсюлманска сила срещу християнска Русия.

Заклучение

Всичко което мисля и написах тук, намирам за достатъчно основание да препоръчам да почитаемото жури да присъди на Дарина Григорова Григорова академичната длъжност „професор” в Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски”, както ще направя и аз. Надявам се журито да е на същото мнение.

София, 1 ноември 2018 г.

Проф. д.и.н. Андрей Пантев